

ROYAUME DE BELGIQUE

78.803/4

KONINKRIJK BELGIE

**SERVICE PUBLIC FEDERAL
INTERIEUR**

Projet de loi modifiant le Code électoral et la loi du 23 mars 1989 relative à l'élection du Parlement européen en vue de neutraliser l'effet du vote en case de tête.

PHILIPPE, Roi des Belges,

A tous, présents et à venir, Salut.

Sur la proposition de Notre Ministre de la Sécurité et de l'Intérieur, chargé de Beliris, et de l'avis de Nos Ministres qui en ont délibéré en Conseil,

NOUS AVONS ARRETE ET ARRETONS :

Notre Ministre de la Sécurité et de l'Intérieur, chargé de Beliris, est chargé de présenter en Notre Nom à la Chambre des représentants, le projet de loi dont la teneur suit:

CHAPITRE Ier – Disposition générale

Article 1.- La présente loi règle une matière visée à l'article 74 de la Constitution.

CHAPITRE II – Modifications du Code électoral

Art. 2. – A l'article 172 du Code électoral, modifié en dernier lieu par la loi du 28 mars 2023, les modifications suivantes sont apportées :

1° dans l'alinéa 2, les mots "Préalablement à la désignation des élus, le bureau principal de la circonscription électorale procède à l'attribution individuelle aux candidats titulaires de la moitié

**FEDERALE OVERHEIDSDIENST
BINNENLANDSE ZAKEN**

Wetsontwerp tot wijziging van het Kieswetboek en van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement teneinde het gevolg van de lijststem te neutraliseren.

FILIP, Koning der Belgen,

Aan allen die nu zijn en hierna wezen zullen, Onze Groet.

Op de voordracht van Onze Minister van Veiligheid en Binnenlandse Zaken, belast met Beliris, en op het advies van Onze in Raad vergaderde Ministers,

**HEBBEN WIJ BESLOTEN EN BESLUITEN
WIJ:**

Onze De Minister van Veiligheid en Binnenlandse Zaken, belast met Beliris, is ermee belast het ontwerp van wet, waarvan de inhoud hierna volgt, in Onze Naam aan de Kamer van volksvertegenwoordigers voor te leggen:

HOOFDSTUK I – Algemene bepaling

Artikel 1.- Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 74 van de Grondwet.

HOOFDSTUK II – Wijzigingen van het Kieswetboek

Art. 2. – In artikel 172 van het Kieswetboek, laatst gewijzigd door de wet van 28 maart 2023, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1° in het tweede lid worden de woorden "Alvorens de gekozenen aan te wijzen, kent het kieskringhoofdbureau aan de kandidaat-titularissen individueel de helft van het aantal stembiljetten

du nombre des bulletins favorables à l'ordre de présentation de ces candidats. Cette moitié s'établit en divisant par deux le total des bulletins compris dans les sous-catégories visées à l'article 156, § 1er, alinéa 2, 1° et 4°. L'attribution de ces bulletins se fait d'après un mode dévolutif. Ils sont ajoutés aux suffrages nominatifs obtenus par le premier candidat titulaire de la liste, à concurrence de ce qui est nécessaire pour atteindre le chiffre d'éligibilité spécifique à chaque liste. L'excédent, s'il y en a, est attribué, dans une mesure semblable, au deuxième candidat titulaire, puis au troisième, et ainsi de suite, jusqu'à ce que la moitié du nombre des bulletins favorables à l'ordre de présentation de ces candidats soit épuisée. Cette attribution s'effectue que le candidat titulaire ait obtenu des suffrages nominatifs ou non. » sont abrogés ;

2° l'alinéa 3 est abrogé.

Art. 3. – Dans l'article 173 du même Code, modifié en dernier lieu par la loi du 28 mars 2023, les alinéas 2 et 3 sont abrogés.

Art. 4. – L'article 173bis du même Code, inséré par la loi du 13 décembre 2002, est abrogé.

Art. 5. – Dans l'article 178, alinéa 1er, du même Code, modifié par la loi du 19 avril 2018, les mots « Le candidat décédé ne peut être proclamé élu et aucune attribution du nombre des bulletins favorables à l'ordre de présentation n'est faite en sa faveur. Il est toutefois tenu compte du nombre de votes nominatifs qui se sont portés sur son nom pour déterminer tant le chiffre électoral de la liste sur laquelle il avait fait acte de candidature que le nombre de votes favorables à l'ordre de présentation dans le cas visé aux articles 172 et 173 » sont remplacés par les mots « Le candidat décédé ne peut être proclamé élu. Il est toutefois tenu compte du nombre de votes nominatifs qui se sont portés sur son nom pour déterminer le chiffre électoral de la liste sur laquelle il avait fait acte de candidature ».

toe ten gunste van de volgorde van voordracht van deze kandidaten. Deze helft wordt vastgesteld door het totaal van de stembiljetten die inbegrepen zijn in de subcategorieën bedoeld in artikel 156, § 1, tweede lid, 1° en 4°, te delen door twee. De toekenning van deze stembiljetten gebeurt door overdracht. Zij worden toegevoegd aan de naamstemmen die de eerste kandidaat-titularis van de lijst heeft behaald, voor wat nodig is om het verkiesbaarheidscijfer dat specifiek is voor elke lijst, te bereiken. Is er een overschot, dan wordt het op gelijkaardige wijze toegekend aan de tweede kandidaat-titularis, vervolgens aan de derde en zo verder, totdat de helft van het aantal stembiljetten die gunstig zijn voor de volgorde van voordracht van deze kandidaten, uitgeput is. Deze toekenning gebeurt, ongeacht of de kandidaat-titularis al dan niet naamstemmen heeft gekregen." opgeheven;

2° het derde lid wordt opgeheven.

Art. 3. – In artikel 173 van hetzelfde Wetboek, laatst gewijzigd door de wet van 28 maart 2023, worden het tweede en derde lid opgeheven.

Art. 4. – Artikel 173bis van hetzelfde Wetboek, ingevoegd door de wet van 13 december 2002, wordt opgeheven.

Art. 5. – In artikel 178, eerste lid, van hetzelfde Wetboek, gewijzigd door de wet van 19 april 2018, worden de woorden "De overleden kandidaat mag niet gekozen verklaard worden en er wordt hem geen aandeel toegekend van het aantal stembiljetten ten gunste van de volgorde van voordracht. Er wordt echter rekening gehouden met het aantal naamstemmen dat hij behaald heeft, om zowel het stemcijfer te bepalen van de lijst waarop hij zich kandidaat gesteld had als het aantal stemmen die zijn uitgebracht ten gunste van de volgorde van voordracht in het in artikelen 172 en 173 bedoelde geval" vervangen door de woorden "De overleden kandidaat mag niet gekozen verklaard worden. Er wordt echter rekening gehouden met het aantal naamstemmen dat hij behaald heeft, om het stemcijfer te bepalen van de lijst waarop hij zich kandidaat gesteld had".

Art. 6. - A l'article 36, alinéa 2, de la loi du 23 mars 1989 relative à l'élection du Parlement européen, les modifications suivantes sont apportées :

1° le 4° est abrogé ;

2° dans le 5°, les mots « ne peut être proclamé élu et aucune attribution du nombre des bulletins favorables à l'ordre de présentation n'est faite en sa faveur. Il est toutefois tenu compte du nombre de votes nominatifs qui se sont portés sur son nom pour déterminer tant le chiffre électoral de la liste sur laquelle il avait fait acte de candidature que le nombre de votes favorables à l'ordre de présentation dans le cas visé aux articles 172 et 173 » sont remplacés par les mots « ne peut être proclamé élu. Il est toutefois tenu compte du nombre de votes nominatifs qui se sont portés sur son nom pour déterminer le chiffre électoral de la liste sur laquelle il avait fait acte de candidature ».

CHAPITRE IV – *Entrée en vigueur*

Art.7. – La présente loi entre en vigueur le 1er janvier 2029

Le Roi peut fixer une date d'entrée en vigueur antérieure à celle mentionnée à l'alinéa 1er.

Art. 6. - In artikel 36, tweede lid, van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1° de bepaling onder 4° wordt opgeheven;

2° in 5° worden de woorden "mag niet gekozen verklaard worden en er wordt hem geen aandeel toegekend van het aantal stembiljetten ten gunste van de volgorde van voordracht. Er wordt echter rekening gehouden met het aantal naamstemmen die naast zijn naam uitgebracht werden om zowel het stemcijfer te bepalen van de lijst waarop hij zich kandidaat gesteld had, als het aantal stemmen ten gunste van de volgorde van voordracht in het geval bedoeld in de artikelen 172 en 173" vervangen door de woorden "mag niet gekozen verklaard worden. Er wordt echter rekening gehouden met het aantal naamstemmen dat hij behaald heeft, om het stemcijfer te bepalen van de lijst waarop hij zich kandidaat gesteld had".

HOOFDSTUK IV – *Inwerkingtreding*

Art.7. - Deze wet treedt in werking op 1 januari 2029.

De Koning kan een vroegere datum van inwerkingtreding vastleggen dan die welke in het eerste lid vermeld wordt.

Donné à

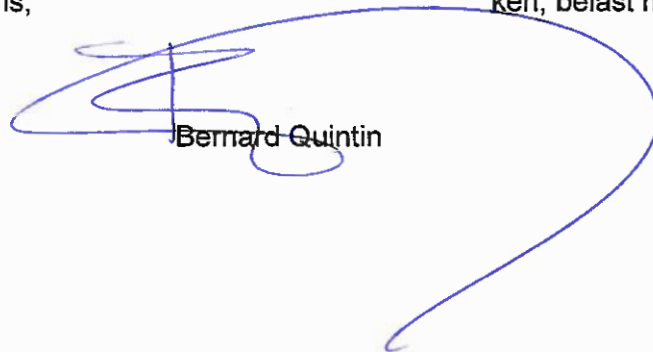
Gegeven te

PAR LE ROI :

VAN KONINGSWEGE:

Le Ministre de la Sécurité et de l'Intérieur,
chargé de Beliris,

De Minister van Veiligheid en Binnenlandse Za-
ken, belast met Beliris,

Bernard Quintin

ROYAUME DE BELGIQUE

SERVICE PUBLIC FEDERAL
INTERIEUR

KONINKRIJK BELGIE

FEDERALE OVERHEIDSDIENST
BINNENLANDSE ZAKEN

Projet de loi modifiant le Code électoral et la loi du 23 mars 189 relative à l'élection du Parlement européen en vue de neutraliser l'effet du vote en case de tête.

Wetsontwerp tot wijziging van het Kieswetboek en van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement teneinde het gevolg van de lijststem te neutraliseren.

EXPOSE DES MOTIFS

Mesdames, Messieurs,

Commentaire général

Le présent projet de loi fait suite à l'accord de gouvernement et la volonté mentionné dans celui-ci de réformer la démocratie parlementaire et d'ajuster le système électoral en neutralisant l'effet du vote en case de tête, de sorte que seuls les votes de préférence exprimés comptent désormais.

Cette modification interviendra pour l'élection de la Chambre des représentants et pour celle de l'élection du Parlement européen. Pour les élections des Parlements de région et de communauté, il appartient aux Parlements concernés de légiférer en la matière si tel est leur choix.

MEMORIE VAN TOELICHTING

Dames en heren,

Algemene commentaar

Dit wetsontwerp is het resultaat van het regeerakkoord en de daarin vermelde wil om de parlementaire democratie te hervormen en het kiessysteem aan te passen door het gevolg van de lijststem te neutraliseren, zodat voortaan enkel de uitgebrachte voorkeurstemmen tellen.

Deze wijziging zal worden aangebracht voor de verkiezing van de Kamer van volksvertegenwoordigers en voor de verkiezing van het Europees Parlement. Voor de verkiezingen van de Gewest- en Gemeenschapsparlementen is het aan de betrokken Parlementen om wetgevend op te treden ter zake indien zij daarvoor kiezen.

Actuellement sur un bulletin de vote, une case de tête est située sous le numéro et le sigle de chaque liste et au-dessus de la colonne comportant les noms des candidats. Elle est l'endroit où l'électeur indique qu'il vote pour une liste sans vouloir intervenir dans l'ordre dans lequel les candidats sont présentés. À l'inverse, s'il souhaite favoriser un ou plusieurs candidats de la liste, l'électeur doit voter en leur faveur en cochant la case en regard de leurs noms et non la case de tête.

L'ensemble des bulletins marqués d'un vote en case de tête intervient dans le calcul du chiffre électoral de la liste (c'est-à-dire le nombre de voix qu'elle a obtenues) ainsi que dans le calcul du nombre de sièges acquis par elle, au même titre que tous les bulletins valables qui contiennent un ou plusieurs votes nominatifs en faveur de candidats de cette liste.

Lors de la désignation des élus dans une liste ayant obtenu un ou plusieurs sièges, sont d'abord élus les candidats qui ont obtenu assez de voix de préférence pour atteindre le chiffre d'éligibilité. Ensuite, la moitié des voix portées en case de tête (auxquelles on assimile les bulletins contenant des votes uniquement en faveur de candidats suppléants, lorsqu'il y en a), regroupée dans ce que l'on appelle parfois le « pot commun », est distribuée aux candidats qui n'atteignent pas le chiffre d'éligibilité. Le premier candidat, s'il n'a pas recueilli sur son nom suffisamment de voix pour atteindre le chiffre d'éligibilité et être élu, recevra de ce pot commun le nombre de voix qui lui manquent, puis on complètera le nombre de voix du deuxième candidat, puis du troisième et ainsi de suite jusqu'à épuisement du pot commun. Une fois celui-ci vide, seules les voix de préférence de chaque candidat sont prises en considération pour l'attribution des sièges. Une méthode similaire permet de classer également les candidats suppléants.

Avec le projet de loi à l'examen, les votes en case de tête récoltés par une liste seront comptabilisés uniquement pour déterminer le nombre d'élus auxquels cette liste a droit. Pour la désignation des élus, l'effet dévolutif du vote en case de tête sera supprimé ; seuls les votes nominatifs seront pris en compte. En cas d'égalité entre deux candidats, l'ordre de présentation sur la liste les départagera.

Momenteel bevindt zich op een stembiljet een lijststemvak onder het nummer en het symbool van elke lijst en boven de kolom met de namen van de kandidaten. Het is de plaats waar de kiezer aangeeft dat hij voor een lijst stemt zonder te willen tussenkomen in de volgorde waarin de kandidaten worden voorgesteld. Indien de kiezer daarentegen één of meerdere kandidaten van de lijst wil bevoorstellen, moet hij stemmen door het vakje naast hun naam aan te kruisen, en niet het lijststemvak.

Alle stembiljetten waarop een lijststem is uitgebracht, tellen mee voor de berekening van het kiescijfer van de lijst (dat wil zeggen het aantal stemmen dat zij heeft behaald), evenals voor de berekening van het aantal zetels dat zij verkrijgt, op dezelfde manier als alle geldige stembiljetten met één of meerdere naamstemmen voor kandidaten van die lijst.

Bij de aanduiding van de verkozenen op een lijst die één of meerdere zetels heeft behaald, worden eerst de kandidaten verkozen die voldoende voorkeurstemmen hebben behaald om het verkiesbaarheidscijfer te bereiken. Vervolgens wordt de helft van de stemmen uitgebracht in het lijststemvak (waarbij ook de stembiljetten worden meegeteld die enkel stemmen bevatten voor plaatsvervangende kandidaten, indien die er zijn), samengebracht in wat men soms de 'gemeenschappelijke pot' noemt, verdeeld onder de kandidaten die het verkiesbaarheidscijfer niet hebben bereikt. De eerste kandidaat, als hij op zijn naam niet voldoende stemmen heeft behaald om het verkiesbaarheidscijfer te bereiken en verkozen te worden, zal uit deze gemeenschappelijke pot het aantal stemmen krijgen dat hij tekortkomt. Vervolgens zal men het aantal stemmen van de tweede kandidaat aanvullen, daarna van de derde, enzovoort, tot de gemeenschappelijke pot is uitgeput. Zodra deze pot leeg is, worden enkel de voorkeurstemmen van elke kandidaat in aanmerking genomen voor de toewijzing van de zetels. Een gelijkaardige methode maakt het ook mogelijk om de kandidaat-opvolgers te rangschikken.

Met het voorliggende wetsontwerp zullen de lijststemmen die een lijst behaalt, enkel worden meegeteld voor het bepalen van het aantal verkozenen waarop die lijst recht heeft. Voor de aanduiding van de verkozenen zal het devolutieve effect van de lijststem worden afgeschaft; enkel de naamstemmen zullen nog in aanmerking worden genomen. Bij een gelijk aantal stemmen tussen twee kandidaten zal de volgorde van hun plaats op de lijst bepalend zijn.

Comme la Cour constitutionnelle l'a indiqué dans son arrêt n° 90/2006 du 24 mai 2006 (point B.23), *il revient en principe au législateur décréteil d'apprécier s'il est souhaitable que les partis politiques, au moyen de l'ordre des candidats sur la liste qu'ils déterminent eux-mêmes, puissent exercer une certaine influence sur la désignation des membres des conseils provinciaux, communaux et de district, ou si le choix de l'électeur en faveur de candidats individuels doit jouer pleinement*. Ceci est également applicable pour l'élection européenne ou fédérale et il appartient donc à la Chambre des représentants d'apprécier si il est opportun que le choix de l'électeur en faveur de candidats individuels doive jouer pleinement.

Il y a lieu également de souligner que dans le même arrêt (point B.23), la Cour mentionne qu'aucun de ces deux systèmes (utilisation ou non du système de dévolution) ne peut être considéré comme manifestement déraisonnable. On peut en déduire que ces deux systèmes ne contreviennent pas à l'égalité de traitement entre les candidats.

Zoals het Grondwettelijk Hof in zijn arrest nr. 90/2006 van 24 mei 2006 (punt B.23) heeft verklaard, staat het in beginsel toe aan de decreetgever om te beoordelen of het wenselijk is dat de politieke partijen, door middel van de volgorde van de kandidaten op de lijst, die door hen zelf te bepalen is, enige invloed kunnen uitoefenen bij de aanwijzing van de leden van de provincie-, gemeente- en districtsraden, dan wel of de keuze van de kiezer voor de individuele kandidaten ten volle dient te spelen. Dit geldt ook voor de Europese of federale verkiezingen en het is daarom aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers om te beoordelen of het opportuun is dat de keuze van de kiezer ten gunste van individuele kandidaten voluit moet spelen.

Er moet tevens benadrukt worden dat het Hof in hetzelfde arrest (punt B.23) vermeldt dat noch het ene, noch het andere systeem (al dan geen gebruik van het devolutieve systeem) als kennelijk onredelijk kan worden beschouwd. Daaruit kan worden afgeleid dat deze twee systemen geen schending vormen van de gelijke behandeling van de kandidaten.

heeft opmaak toegepast: Lettertype: (Standaard) Times New Roman, Vet

Met opmaak: Standaard, Links

heeft opmaak toegepast: Nederlands (België)

heeft opmaak toegepast: Frans (België)

heeft opmaak toegepast: Frans (België)

Commentaire des articles

Art. 2.

L'article en question a pour but de neutraliser l'effet du vote en case de tête dans la disposition du Code électoral relative à la désignation des candidats effectifs élus.

Art. 3.

L'article en question a pour but de neutraliser l'effet du vote en case de tête dans la disposition du Code électoral relative à la désignation des candidats suppléants.

Art. 4.

L'article 173bis du Code électoral n'a plus de raison d'être vu la suppression de l'effet dévolutif du vote en case de tête.

Art. 5.

L'article en question a pour but de neutraliser l'effet du vote en case de tête dans la disposition du Code électoral relative aux modalités spécifiques à mettre en place lorsqu'un candidat décède avant le jour de l'élection.

Art. 6.

La loi du 23 mars 1989 relative à l'élection du Parlement européen rend applicable en partie les dispositions du Code électoral en matière d'effet dévolutif de la case de tête. Il y a toutefois lieu d'apporter des modifications spécifiques pour supprimer cet effet dévolutif (notamment concernant le candidat décédé avant le scrutin).

Art. 7.

La loi sera applicable en date du 1er janvier 2029, ceci afin de permettre la mise à jour des logiciels électoraux de totalisation des résultats avant cette entrée en vigueur. Si les modifications sont implémentées avant cette date, le Roi pourra faire entrer en vigueur cette loi plus tôt.

Telle est, Mesdames, Messieurs, la teneur du projet de loi que le Gouvernement a l'honneur de soumettre à vos délibérations.

Bespreking van de artikelen

Art. 2.

Het artikel in kwestie heeft tot doel het gevolg van de lijststem in de bepaling van het Kieswetboek betreffende de aanwijzing van de verkozen kandidaat-titularissen, te neutraliseren.

Art. 3.

Het artikel in kwestie heeft tot doel het gevolg van de lijststem in de bepaling van het Kieswetboek betreffende de aanwijzing van de kandidaat-opvolgers, te neutraliseren.

Art. 4.

Artikel 173bis van het Kieswetboek heeft geen bestaansrecht meer gezien de afschaffing van het devolutive effect van de lijststem.

Art. 5.

Het artikel in kwestie heeft tot doel het gevolg van de lijststem te neutraliseren in de bepaling van het Kieswetboek betreffende de specifieke modaliteiten die van toepassing zijn wanneer een kandidaat vóór de verkiezingsdag overlijdt.

Art. 6.

De wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement maakt de bepalingen van het Kieswetboek inzake het devolutive effect van de lijststem gedeeltelijk van toepassing. Er moeten echter specifieke wijzigingen worden aangebracht om dit devolutive effect af te schaffen (met name met betrekking tot de kandidaat die vóór de stemming overleden is).

Art. 7.

De wet zal van toepassing zijn op 1 januari 2029, zodat de verkiezingssoftware voor de totalisering van de resultaten vóór die datum van inwerkingtreding kan worden geüpdatet. Indien de wijzigingen vóór die datum worden doorgevoerd, kan de Koning deze wet vroeger in werking laten treden.

Dit is, Dames en Heren, de inhoud van het ontwerp van wet dat de Regering de eer heeft aan uw be-raadslagingen voor te leggen.

Le Ministre de la Sécurité et de l'Intérieur, chargé
de Beliris,

De Minister van Veiligheid en Binnenlandse Za-
ken, belast met Beliris,

Bernard Quintin